

Het ontwarren van **tweetaligheid** en een **primaire taalontwikkelingsstoornis (SLI)** is geen makkelijke klus

Tweetaligheid is een belangrijk onderwerp in het veld van onderwijs en zorg. In het vorige nummer van *Van Horen Zeggen* is er zelfs een themakatern aan gewijd. Antje Orgassa schreef voor *Van Horen Zeggen* een artikel, waarbij de verschillen en overeenkomsten tussen meertaligheidsproblemen en primaire taalstoornissen worden uiteengezet. Zij baseert zich daar bij op haar eigen onderzoek, dat in 2009 tot een dissertatie leidde met de titel: Specific language impairment in a bilingual context : The acquisition of Dutch inflection by Turkish-Dutch learners.

ANTJE ORGASSA

Inleiding

Er waren eens twee Turkse jongens, genaamd Cem en Deniz. Cem sprak heel slecht Nederlands. Met 6 jaar kwam hij op een cluster 2 school terecht met de diagnose specific language impairment (SLI); de wetenschappelijke term van een primaire taalontwikkelingsstoornis). Deniz, ook zes jaar oud, zat in het gewone Nederlandse onderwijs. Ook hij had een behoorlijke achterstand in het Nederlands. Toch werd hij niet naar het speciale onderwijs gestuurd. Zijn leerkrachten dachten dat de achterstand van Deniz lag aan het feit dat hij in een tweetalige omgeving opgroeide en nog niet zo lang was blootgesteld aan de Nederlandse taal. Deniz leek dus geen SLI te hebben en zijn taalachterstand werd geïnterpreteerd als direct gevolg van zijn tweetaligheid.*

*[*SLI is een taalstoornis waarbij de taalontwikkeling vanaf het begin niet zo voorspoedig verloopt. Deze taalstoornis is niet het gevolg van een aandoening van neurologische origine, van de intelligentie, of van het gehoor. Ook een taalstoornis als gevolg van sociaal-emotionele of gedragsproblemen, of van ernstige verwaarlozing wordt per definitie niet als SLI beschouwd (Stark en Tallal 1981).*

Wie kent dergelijke voorbeelden niet? Deze voorbeelden geven aan dat een taalachterstand veroorzaakt kan zijn door zowel SLI als door tweetaligheid, vooral bij kinderen uit een etnische minderheid. In beide gevallen is het echter niet direct duidelijk of deze kinderen nu in de juiste schoolvorm zijn geplaatst. Is de gestelde diagnose wel juist? De diagnostiek van tweetalige kinderen met een etnische achtergrond is namelijk een hachelijke zaak. Bij gebrek aan diagnostisch materiaal in de eerste taal worden kinderen vaak slechts op hun taalvaardigheid in het Nederlands beoordeeld, hun tweede taal. De kans op twee soorten misdiagnose (*mistaken identity* and *missed identity*) is dan groot. Bij *mistaken identity* wordt het kind onterecht met SLI gediagnosticeerd op basis van een lage taalvaardigheid in de tweede taal (o.a. Cummins, 1984; 2000; Genesee, Paradis, en Crago, 2004). Bij *missed identity* wordt de taalstoornis niet onderkend omdat men de lage taalvaardigheid als direct gevolg ziet van de tweetaligheid (o.a. Roseberry-McKibbin, 1995; Genesee et al., 2004).

DE DIAGNOSTIEK VAN TWEETALIGE KINDEREN MET EEN ETNISCHE ACHTERGROND IS EEN HACHELIJKE ZAAK

Als SLI bij tweetalige kinderen voorkomt roept dit automatisch een aantal vragen op: kan zo'n kind de tweede taal eigenlijk wel aan? Met andere woorden: welke invloed hebben de taalstoornis en het leren van een tweede taal op zijn taalontwikkeling en hoe zwaar tellen die effecten eigenlijk bij elkaar op? En hoe kom je er überhaupt achter of deze kinderen echt een taalstoornis hebben of dat ze simpelweg te weinig Nederlands hebben gehoord, zodat ze een achterstand op basis van hun tweetaligheid hebben opgelopen? Uit bovenstaande blijkt dat deze twee effecten moeilijk te ontwarren zijn. Daarom is het ook lastig om diagnostische criteria te formuleren voor een taalgestoord kind dat moeilijkheden heeft met het leren van een tweede taal.

Waarom is het eigenlijk belangrijk om de effecten van tweetaligheid en SLI te ontwarren? Omdat beide factoren een taalachterstand tot gevolg kunnen hebben, zou men toch simpelweg kunnen suggereren om alle kinderen – taalgestoord, tweetalig of tweetalig-taalgestoord – een taalstimulerende therapie te geven! Het probleem is echter dat we tot op heden nog onvoldoende weten over de relatie tussen tweetaligheid en SLI, en dus over de exclusieve effecten van de twee factoren op de taalontwikkeling van het Nederlands. Pas als we deze kennis hebben kunnen wij de verschillen en overeenkomsten tussen taalgestoorde,

tweetalige en tweetalig-taalgestoorde taalontwikkeling bepalen, en optimale begeleiding bieden. Met andere woorden, we moeten een antwoord vinden op de twee onderstaande vragen:

- (1) Wat zijn de exclusieve kenmerken van respectievelijk de taalstoornis SLI en tweetaligheid als we denken aan fouttypen en foutenaantallen?
- (2) Wat zijn de exclusieve kenmerken van beide factoren samen bij een tweetalig-SLI kind?

Onderzoek

In december 2004 verscheen een aankondiging in *Van Horen Zeggen* met de boodschap dat er een wetenschappelijk project 'Disentangling Bilingualism and Specific Language Impairment' (BISLI, NWO grant 254-70-010) aan de Universiteit van Amsterdam van start was gegaan om licht te werpen op de relatie tussen tweetaligheid en SLI. Het project bestudeerde de taal van kinderen die Turks als moedertaal hebben en nadien Nederlands hebben geleerd. Bovendien ging het onderzoek over beide talen van de kinderen, namelijk het Turks en het Nederlands. In deze bijdrage ligt de focus op het Nederlands; voor het Turks zie de website van dr. Jan de Jong (UvA). Centraal stond de vergelijking van vier groepen kinderen zoals afgebeeld in figuur 1: Een groep tweetalige Turks-Nederlandse kinderen (tussen 6 en 8 jaar oud) met SLI werd vergeleken met een even oude groep tweetalige kinderen zonder SLI, een even oude groep eentalige Nederlandse kinderen met SLI en een groep jongere niet-taalgestoorde Nederlandse kinderen (tussen 4 en 6 jaar oud).

Figuur 1: Specificatie van de relatie van SLI en tweetaligheid

De systematische vergelijking van de taalgestoorde en niet-taalgestoorde groepen stelde ons in staat om exclusieve kenmerken van SLI in het Nederlands te identificeren (zie figuur 1, horizontale vergelijking). De systematische vergelijking van de eentalige en tweetalige groepen stelde ons in staat om exclusieve kenmerken van tweetaligheid in het Nederlands te identificeren (zie figuur 1, verticale vergelijking). Ook konden wij met behulp van deze vergelijking bepalen welke invloed beide kenmerken bij een tweetalig-SLI kind hebben: spelen beide kenmerken een rol in de tweetalige-SLI kinderen dan verwachten we bijvoorbeeld veel meer fouten of wellicht zelfs andere typen fouten in deze groep dan bij elke andere kindgroep.

Om misdiagnose zoals eerder beschreven te voorkomen is het belangrijk te weten te komen welke de “talige symptomen” zijn van de taalstoornis, welke van de tweetaligheid en welke van beide factoren samen. Wetenschappers kunnen hieraan een bijdrage leveren door de overeenkomsten en verschillen tussen eentalige, tweetalige en taalgestoorde kinderen systematisch te bestuderen zoals geschetst in figuur 1. Pas als we de vragen in (1) en (2) kunnen beantwoorden, is het mogelijk om het tweetalige kind en zijn naaste omgeving optimaal te begeleiden. Uiteraard bevordert de bestudering van eentalige en tweetalige kinderen met en zonder SLI ook onze theoretische inzichten in SLI, tweetaligheid en tweetalige-SLI, waarover hierna meer.

DE BESTUDERING VAN EENTALIGE EN TWEETALIGE KINDEREN MET EN ZONDER SLI BEVORDERT ONZE THEORETISCHE INZICHTEN

Inmiddels zijn wij vijf jaar verder en is het project met succes afgerond (zie de literatuurlijst op de website van Simea voor relevante artikelen). In deze bijdrage beschrijf ik onze voornaamste resultaten. Ook zal ik deze vergelij-

ken met eerder uitgevoerd wetenschappelijk onderzoek. Dan volgt een korte interpretatie van de resultaten die nodig is om de volgende vraag te kunnen behandelen: wat is de waarde van het onderzoek voor diagnostici en behandelaren die met tweetalige kinderen werken? Deze bijdrage wordt afgerond met een aantal suggesties voor vervolgonderzoek. Immers, de bestudering van taalstoornissen bij meertalige kinderen staat nog in kinderschoenen.

Status quo: Wat we weten van SLI, tweetaligheid en tweetalige-SLI in Nederland

De ontwikkeling van één of meer talen verloopt normaal gesproken bij kinderen overal ter wereld moeiteloos en spelenderwijs. Tweetalige kinderen hebben niet alleen een goed taalgevoel, maar blijken ook nog eens voorsprong te hebben bij andere taken (Bialystok, 2001; 2008). Helaas verloopt de taalontwikkeling vanaf het begin niet bij alle kinderen zo voorspoedig. Zoals we weten is dit het geval bij de taalstoornis SLI. Zo heeft De Jong (1999) in zijn onderzoek laten zien dat eentalige Nederlandse kinderen met SLI (6 tot 9 jaar oud) veel problemen hebben om de grammaticale regels van het Nederlands te leren. Zij maken bijvoorbeeld fouten in het plaatsen en in het vervoegen van het zelfstandige werkwoord. Zo gebruiken SLI kinderen vaker een hulpwerkwoord in de positie van het zelfstandige werkwoord, zoals bij *Papa gaat boekje lezen* in plaats van *Papa leest een boek*. Fouten in het vervoegen komen ook veelvuldig voor, zoals *Ik leest een boek*, *Papa lees een boek*. Soms vervoegen deze kinderen het werkwoord zelfs helemaal niet zoals in *Papa boekje lezen*. Uit De Jong (1999) en mijn eigen onderzoek (Orgassa, 2009) blijkt ook dat Nederlandse kinderen met SLI moeite hebben in het toekennen van het onzijdige lidwoord 'het'. Dus, in plaats van *het boek* of *het cadeautje* zeggen ze *de boek* of *de cadeautje*. Vaak wordt het lidwoord ook weggelaten. Kennis van het woordgeslacht is noodzakelijk voor het vervoegen van het bijvoeglijke naamwoord. Het is daarom ook niet verwonderlijk dat kinderen met SLI moeite hebben met deze grammaticale regel als het zelfstandige naamwoord onzijdig is, zoals in *het meisje*. Je hoort ze dan zeggen *een mooie meisje* in plaats van *een mooi meisje*. Dat zijn overigens fouten die normaal gesproken ook jongere kinderen zonder taalstoornis maken (Gillis en Schaerlaekens, 2000; Polišínská, 2010). Kinderen met SLI lijken dus een flinke vertraging in hun taalontwikkeling op te lopen. Hoewel er nog weinig onderzoek naar SLI tijdens de adolescentie heeft plaatsgevonden, wijzen eerste bevindingen (Weerman, Orgassa, Duinmeijer, in voorbereiding; Bröcheler, 2010) erop dat Nederlands sprekende adolescenten met SLI deze achterstand niet lijken in te halen. Dus ook 12- tot 17-jarigen met SLI blijven fouten maken van de hierboven beschreven types.

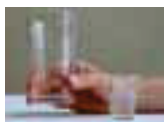
Uitlokkings/Elicitatiemateriaal voor de vervoeging van het bijvoeglijke naamwoord

Onbepaalde, enkelvoudige conditie, zelfstandig naamwoord met neutraal geslacht:

Kijk, twee glazen.
Dit is een... **GROOT GLAS**
en dat is een ... **KLEIN GLAS**

Bepaalde, enkelvoudige conditie, zelfstandig naamwoord met neutraal geslacht:

Ik pak ... **HET GROTE GLAS**

Uitlokkings/Elicitatiemateriaal voor de plaatsing en vervoeging van zelfstandige werkwoorden

De man ... **LEEST EEN KRANT**

En de vrouw ... **LEEST EEN BOEK**

Illustratie 1

Uitlokkings/Elicitatiemateriaal voor geslachtsmarkering (lidwoorden) bij zelfstandige naamwoorden met neutraal geslacht

Neutraal geslacht – onafgeleid:

Kijk, een vliegtuig. Waar is Kroko?
Kroko staat voor ... **HET VLEIETUIG**

Neutraal geslacht – afgeleid:

Kijk, een huisje. Waar is Kroko?
Kroko staat achter ... **HET HUISJE**

Illustratie 2

Met andere woorden, alle groepen kinderen maken *dezelfde typen fouten* in het plaatsen en vervoegen van (zelfstandige) werkwoorden, de selectie van het onzijdige lidwoord en de vervoeging van bijvoeglijke naamwoorden, ongeacht of ze tweetalig zijn en/of SLI hebben. Deze bevinding komt ook overeen met de resultaten van de studie van Steenge (2006), die in haar onderzoek Marokkaanse, Surinaamse en Turkse tweetalige kinderen (7 en 9 jaar) met en zonder SLI vergeleken heeft met even oude Nederlandse kinderen met en zonder SLI. Ook zij vond over het algemeen duidelijke overeenkomsten in foutenprofielen tussen de kinderen op diverse talige aspecten.

2. De tweede bevinding was dat er wel *duidelijke verschillen waren in de hoeveelheid fouten* tussen de groepen kinderen, ondanks de overeenkomsten in typen fouten. Over het algemeen vonden wij de volgende verdeling in foutenaantallen zoals weergegeven in tabel 1.

Problemen met

Plaatsing en vervoegen van (zelfstandige) werkwoorden Onzijdig woordgeslacht in lidwoorden en bijvoeglijke naamwoorden

Problemen met →	Plaatsing en vervoegen van (zelfstandige) werkwoorden	Onzijdig woordgeslacht in lidwoorden en bijvoeglijke naamwoorden
Kenmerk van SLI	ja	ja
Kenmerk van Tweetaligheid	nee	ja

Kenmerk van Tweetalige-SLI	nee	ja
----------------------------	-----	----

Tabel 1: Probleemdomeinen in SLI en *tweetaligheid* (getest in het Amsterdam project)

Deze tabel dient op de volgende manier te worden gelezen: Na vergelijking van de taalgestoorde en niet-taalgestoorde groepen kinderen (zie figuur 1, horizontale vergelijking) blijkt dat de geteste grammaticale verschijnselen problematisch zijn voor eentalige en tweetalige kinderen met SLI. Beide SLI groepen maken dus veel meer fouten dan hun respectievelijke niet-taalgestoorde eentalige en tweetalige maatjes. Tweetaligheid daarentegen blijkt geen invloed te hebben op de ontwikkeling van het plaatsen en het vervoegen van werkwoorden. In vergelijking met de twee eentalige

Vergelijken wij nu de taalproductie van bovengenoemde grammaticale verschijnselen tussen eentalige en tweetalige kinderen met en zonder SLI, zoals dat gebeurt is in het Amsterdam project (zie figuur 1), dan zijn er twee opmerkelijke bevindingen:

1. Ten eerste valt op dat alle groepen kinderen een behoorlijke overeenkomst vertonen in hun ontwikkelingspatronen.

groepen kinderen (zie figuur 1, verticale vergelijking) maakten de tweetalige groepen namelijk niet beduidend meer fouten. Bij het toekennen van het onzijdige woordgeslacht bij lidwoorden en bijvoeglijke naamwoorden is dat anders: Hier leidt tweetaligheid wel tot veel hogere foutenaantallen dan bij de respectievelijke eentalige groepen. Deze gegevens bevestigen dus dat de ontwikkeling van verschillende aspecten van de Nederlandse grammatica moeilijker verloopt voor (eentalige en tweetalige) kinderen met SLI. Ook tweetalige kinderen (met en zonder SLI) hebben soms meer moeite met het Nederlands dan hun eentalige (taalgestoorde en niet-taalgestoorde) maatjes. Maar dat geldt niet voor alle geteste grammaticale aspecten zoals uit de tabel blijkt. Alleen voor de toekenning van het onzijdige woordgeslacht en het vervoegen van bijvoeglijke naamwoorden kunnen wij dan dus ook constateren dat SLI en tweetaligheid tot een “dubbele” vertraging zou kunnen leiden bij tweetalige-SLI kinderen. Zij maken daarbij veel meer fouten dan de andere groepen.

ALLE GROEPEN KINDEREN MAKEN DEZELFDE TYPEN FOUTEN, ONGEACHT OF ZE TWEETALIG ZIJN EN/OF SLI HEBBEN

Interpretatie van de resultaten

Wat betekent de overeenkomst in foutenprofielen tussen de groepen nu eigenlijk? Dus, hoe moeten wij de verschillen in hoeveelheid fouten interpreteren? In de “SLI-wereld”

worden grofweg twee typen verklaringen aangehouden die ik hier voor het gemak de (i) *defect-visie* en (ii) de *limiet-visie* zal noemen.

In de *defect-visie* (o.a. Clahsen 1989; 1993; Gopnik en Crago, 1991) wordt de taalstoornis toegeschreven aan een of meer anomalieën (afwijkingen, red.) in het (aangeboren) vermogen om taalrepresentaties te verwerven. Taalrepresentaties (de manier waarop kennis over taal in het brein is opgeslagen, red.) zijn nodig voor het leren van grammaticale regels. Denk bijvoorbeeld aan de regels onderhevig aan de congruentie tussen het onderwerp en de persoonsvorm zoals bij *ik drink koffie, jij drinkt koffie, hij drinkt koffie, wij drinken koffie* etc., of de congruentie tussen het lidwoord, het bijvoeglijke naamwoord en het zelfstandige naamwoord zoals bij *de rode appel, een rode appel* maar *het rode huis en een rood huis*. Met andere woorden: De “computer” die onze hersenen bestuurt om taal te ontwikkelen is defect met het gevolg dat grammatica niet op dezelfde manier kan worden verworven als bij niet-taalgestoorde (eentalige en tweetalige) kinderen. Is deze visie juist, dan moet verwacht worden dat de kinderen met SLI (eentalig en tweetalig) nadrukkelijk andere ontwikkelingsfouten vertonen dan de eentalige en tweetalige kinderen zonder SLI, en dat de kinderen altijd relatief veel fouten zullen blijven maken. Onderzoek zoals het Amsterdam project en dat van Steenge (2006) hebben echter laten zien dat alle kinderen dezelfde typen fouten maken, ongeacht of ze een- of tweetalig of wél of niet taalgestoord zijn. Soms scoren SLI kinderen zelfs behoorlijk hoog op een taaltest (zoals het geval is bij werkwoorden) ook al verschillen ze nog duidelijk van kinderen zonder SLI (De Jong, Orgassa en Çavuş, 2007; Baker et al., in voorbereiding; Weerman et al., in voorbereiding). Daarom lijkt de *defect-visie* niet in overeenstemming met onze data.

De *limiet-visie* veronderstelt dat het (aangeboren) vermogen om taalrepresentaties te ontwikkelen in principe intact is bij SLI. Echter het systeem – de “computer” – van deze kinderen kan minder aan dan dat bij zich normaal ontwikkelende kinderen. Dat kan gevolgen hebben voor de verwerking (Miller et al., 2001; Ellis Weismer en Evans, 2002) en de productie (Bishop, 1994) van taal. Ten eerste veroorzaakt deze *limiet* een verstoring in de opname en verwerking van taal uit de “talige” omgeving. Een optimale verwerking van het taalaanbod is echter nodig om grammaticale regels af te leiden. Een vertraging en dus meer fouten in de ontwikkeling is dan het resultaat. Is deze visie juist, dan moet verwacht worden dat kinderen met en zonder SLI in wezen dezelfde ontwikkelingsfouten laten zien. Immers, er is geen sprake van een ‘anomalie’ zoals bij de *defect-visie*. Kinderen met SLI (eentalig en tweetalig) hebben dan met name moeite met grammaticale regels af te leiden als zeer veel taalaanbod vereist is om die regel te leren. In het Nederlands is dat het geval bij het leren van het onzijdige woordgeslacht en de

TWEETALIGHEID EN SLI

regels die nodig zijn om het bijvoeglijke naamwoord te vervoegen. Zelfs eentalige niet-taalgestoorde kinderen doen er lang over, namelijk zo'n zeven jaar (Polišenská, 2010). Daarom is het ook niet verwonderlijk dat beide SLI groepen er zoveel moeite mee hebben.

In feite geldt dit natuurlijk ook voor tweetalige Turks-Nederlandse kinderen zonder SLI. Doordat zij minder taalaanbod ter beschikking hebben – het aanbod is immers verdeeld tussen twee talen, en ze zijn later blootgesteld aan het Nederlands – verwachten we ook een vertraging bij deze kinderen als bepaalde grammaticale regels van het Nederlands heel veel taalaanbod vereisen, zoals woordgeslacht en bijvoeglijke naamwoorden. Het is daarom ook niet verbazingwekkend dat tweetaligheid juist met deze aspecten tot problemen leidt.

HET IS NIET VERBAZINGWEKKEND DAT TWEETALIGHEID JUIST MET ASPECTEN ALS WOORDGESLACHT EN BIJVOEGLIJKE NAAMWOORDEN TOT PROBLEMEN LEIDT

Volgens de *limiet-visie* zou SLI en tweetaligheid – als we bovenstaande argumentatielijn verder uitwerken – ook tot langdurige en mogelijk permanente taalproblemen kunnen leiden. Ten eerste is er, zoals we weten, een gevoelige periode voor taalverwerving (Lenneberg, 1967). In feite betekent dit dat er niet alleen voldoende goed geanalyseerd taalaanbod uit de omgeving moet zijn, het taalaanbod moet er ook vóór een bepaalde leeftijd zijn om de grammatica van het

Nederlands te leren. In het geval waar regelverwerving veel tijd en taalaanbod vergt (zoals bij woordgeslacht en bijvoeglijke naamwoorden) is het dus voorstelbaar dat een taalgestoord en/of tweetalig kind deze regel *nooit* leert zoals een eentalig niet-taalgestoord kind. Ten tweede bestaat natuurlijk ook de mogelijkheid dat kinderen met SLI bepaalde regels wél leren ook al blijkt dat op het eerste gezicht niet uit hun taalproductie. Aangenomen dat een *gelimiteerd systeem* tot problemen met de verwerking van het taalaanbod leidt, zouden deze ook tot langdurige problemen in de *toepassing* van regels kunnen leiden. Dat is afhankelijk van de complexiteit van de taalproductietaak die het kind moet uitvoeren. Dat zou dus kunnen betekenen dat kinderen nooit 100% correct scoren (ook al kennen ze de regel) omdat hun gelimiteerde “computer” dat niet aan kan. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de plaatsing en vervoeging van werkwoorden. Ook al zagen wij dat kinderen met SLI er langer over doen, de foutenaantallen zijn toch tamelijk gering (De Jong et al., 2007; Weerman et al., in voorbereiding) waaruit blijkt dat ze de

regel wel hebben geleerd. Clinici kunnen hier rekening mee houden: het is dus in veel gevallen niet nodig de regel aan te leren, wel kan het nodig zijn de regel consequenter te leren toepassen.

Vertaalslag naar de praktijk

Wat betekenen de resultaten van het uitgevoerde onderzoek voor de Nederlandse praktijksituatie? Uit ons onderzoek bleek dat SLI in tegenstelling tot tweetaligheid tot problemen bij het plaatsen en vervoegen van zelfstandige werkwoorden leidt. Dus, in vergelijking met de niet-taalgestoorde eentalige en tweetalige groepen produceerden beide SLI groepen meer fouten. Het werkwoordsdomein lijkt dus een ideale diagnostische markeerder te zijn voor eentalige en tweetalige SLI in zes- tot achtjarigen. Dat is immers het leeftijdsbereik dat getest werd in het Amsterdam project, wat overigens bijna overeenkomt met dat in Steenge (2006). SLI en tweetaligheid leidden echter beiden tot problemen

in het onzijdige woordgeslacht. Hier kunnen we dus ook verwachten dat tweetalige-SLI kinderen veel meer moeite zullen hebben met het-woorden en de vervoeging van bijvoeglijke naamwoorden van het type een mooi meisje dan elke andere groep. Omdat deze aspecten problematisch zijn voor SLI en tweetaligheid, zijn de kenmerken van beide factoren slechts moeilijk te ontwarren. Het creëren van afzonderlijke normgroepen voor SLI en tweetaligheid zou in de toekomst een oplossing kunnen bieden voor dit dilemma. Voor nu is het verstandig om deze fouten niet te gebruiken als argument dat een tweetalig kind SLI heeft. Een tweetalig Turks-Nederlands kind heeft geen SLI als het prima scoort met werkwoorden, maar niet met het onzijdige woordgeslacht! Omdat Nederlands woordgeslacht ook bij diverse typen voornaamwoorden een rol speelt (o.a. aanwijzende en bezittelijke voornaamwoorden) mogen wij aannemen dat ook dit tot problemen zal leiden bij tweetaligheid (met en zonder SLI). Uiteraard dient dit nog te worden bevestigd door onderzoek.

HET WERKWOORDSDOMEIN LIJKT EEN IDEALE DIAGNOSTISCHE MARKEERDER TE ZIJN VOOR EENTALIGE EN TWEETALIGE SLI IN ZES- TOT ACHTJARIGEN

Twee talen – nadelig voor het kind?

Betekenen de uitkomsten van ons (en eerder) onderzoek nu dat je kinderen niet mag blootstellen aan beide talen? Veel ouders en zelfs leerkrachten en paramedici zijn nog steeds bang dat tweetaligheid kinderen benadeelt, met als gevolg dat deze kinderen regelmatig louter worden blootgesteld aan de meerderheidstaal, het Nederlands. Het is beslist een feit dat een tweetalig kind met SLI een extra last draagt door op te groeien met SLI (en dus met een verwerkingsprobleem en een toepassingsprobleem) en eventueel minder taalaanbod per taal (op basis van de tweetaligheid). De ondersteuning van beide talen, de moedertaal en het Nederlands, is echter belangrijk.

Ten eerste suggereren steeds meer studies naar tweetaligheid (o.a. Bialystok 2001; 2008) dat kinderen cognitieve voordelen ondervinden door het leren van twee (of meer) talen. Zo lijken tweetalige kinderen niet alleen erg goed in het beoordelen of een zin correct of incorrect gevormd is, ze leren ook vroeg dezelfde betekenis in twee talen uit te drukken. Een Turks-Nederlands kind denkt misschien *kitab* maar onderdrukt deze vorm in een Nederlandse context, en zal *boek* zeggen (of andersom). Mogelijk zijn tweetalige kinderen hierdoor beter met het richten van aandacht en het

analyseren van informatie. Dit stelt hen al vroeg in staat stelt om misleidende informatie te negeren, en dus vaker correcte beslissing te nemen (Bialystok, 2001; 2008).

Ten tweede is een goede beheersing van beide talen een voordeel voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Sterker nog, eigenlijk hebben kinderen in een multilinguale maatschappij zoals in Nederland om praktische en emotionele redenen helemaal geen keuze om blootgesteld te worden aan slechts een enkele taal. De verschillende talen zijn er gewoon in hun leven, of wij (en zij) het nu leuk vinden, of niet. Consistent en correct taalaanbod van de omgevingstaal (het Nederlands) is essentieel voor de tweetalige (wel en niet-taalgestoorde) kinderen om optimaal te kunnen functioneren in de Nederlandstalige maatschappij: Op school, op het werk, met anderstalige vrienden et cetera. Een reeks onderzoeken (o.a. Verhoeven, 1987; 1991; Kuiken en Vermeer, 2005) heeft zelfs aangetoond dat het Nederlands uiteindelijk de dominante taal van tweetalige kinderen met een etnische achtergrond wordt. Waardering van de eerste taal (of moedertaal) van deze kinderen is onmisbaar ten behoeve van het behoud van de communicatie met familieleden en de cultuur in binnen- en buitenland. Soms is het voor de communicatie binnen het gezin zelfs van belang dat de kinderen de taal(en) van hun ouders beheersen, aangezien sommige ouders geen/weinig Nederlands spreken. Wie meer informatie wil hebben over de advisering van ouders ten aanzien van meertalige opvoeding van hun kind met een beperking kan verder lezen in Blumenthal (2009).

KENNIS OVER SYMPTOMEN VAN SLI IN DE EERSTE TAAL ZIJN VAN ONMISBAAR BELANG VOOR EEN CORRECTE DIAGNOSTIEK BIJ MEERTALIGE KINDEREN

Wat brengt de toekomst?

De bestudering van taalstoornissen bij meertalige kinderen staat nog in kinderschoenen. Deze studie rapporteert bijvoorbeeld over de ontwikkeling van slechts een beperkt aantal taalaspecten in één taalcombinatie, namelijk Turks en Nederlands. Ook werd slechts naar een beperkt leeftijdsbereik gekeken (tussen zes en acht jaar) bij de SLI- en tweetalige groepen wat de generaliseerbaarheid van de bevindingen reduceert. De resultaten kunnen daarom niet zo maar in de klinische praktijk worden toegepast op tweetalige SLI kinderen met een andere taalachtergrond. Verschillende moedertalen kunnen de ontwikkeling van het Nederlands op verschillende manieren beïnvloeden. Daarom moet meer onderzoek gedaan worden naar de invloed van andere talen dan Turks op de Nederlandse taalontwikkeling, en bij andere leeftijdsgroepen. Kennis over symptomen van

SLI in de eerste taal zijn van onmisbaar belang voor een correcte diagnostiek bij meertalige kinderen. Daarom moet ook meer onderzoek gedaan worden naar de taalontwikkeling in de eerste talen van kinderen. Als daar meer over bekend is heeft de diagnosticus meer gegevens om vanuit te gaan. Door nauwkeurig gegevens uit de taalinput-geschiedenis (Blumenthal en Julien, 2000) te combineren met onderzoek naar de taalontwikkeling in beide talen die het kind gebruikt kunnen diagnostici meer gefundeerd conclusies trekken over de aard van de problemen van meertalige kinderen. Dan kan duidelijk worden of Cem in feite geen SLI had, en Deniz wel (zie het voorbeeld in de inleiding). Zo komen beide kinderen sneller op de voor hen juiste school terecht.

Info over de auteurs:

Dr. A. Orgassa is werkzaam op de Radboud Universiteit Nijmegen als docent en post-doc, leerstoelgroep taalwetenschap en variatielinguïstiek. Daar geeft zij onderwijs op het gebied van moedertaalverwerving en tweede-taalverwerving van het Nederlands (NT2)

E-mail: a.orgassa@let.ru.nl

Fotografie

De foto's bij dit artikel zijn van de hand van Peter Strating

Literatuur

Een uitgebreide lijst met literatuur en referenties vindt u op de website van Simea. Bovendien is deze lijst op te vragen bij de redactie: vanhorenzeggen@audcom.nl.

